

نتیجه مشابه‌یابی :

عنوان سند : اصول روابط زنان با همسران از دیدگاه امام رضا علیه السلام

نام و نام خانوادگی : malihe razi

تاریخ درخواست مشابه‌یابی : ۱۴۰۳/۰۹/۲۷

درصد کل مشابهت : ۱۵/۲۴ %

اصول روابط زنان با همسران از دیدگاه امام رضا علیه السلام

ملیحه رازی قره بلاغ^۱

چکیده مقاله

اصول روابط زنان با همسران از کلام امام رضا علیه السلام به عنوان یکی از مباحث کلیدی در حوزه خانواده و روانشناسی اجتماعی مطرح می‌شود این پژوهش در پی تبیین و تحلیل اصول و آموزه‌های اخلاقی و رفتاری امام رضا علیه السلام در باب اصول روابط زنان با همسران و ارائه الگوی شایسته برای رسیدن به خانواده متعالی و پایدار در پرتو سیره و کلام امام رضا علیه السلام می‌باشد که در این مقاله از روش توصیفی تحلیلی با رویکردی کیفی مبتنی بر منابع کتابخانه‌ای و روایی می‌باشد در این راستا ابتدا به گردآوری احادیث و روایات مرتبط با موضوع از منابع دست اول شیعی پرداخته شده است و سپس با روش تحلیل محتوا مفاهیم و آموزه‌های مستتر در کلام امام رضا علیه السلام استخراج و تبیین گردیده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که امام رضا علیه السلام در دو حوزه، کاربردی مانند: تمکین، قدرشناسی و تمجید، نظافت و آراستگی و مدارا و عفو و سازش و بنیادی مانند قناعت پیشگی محبت و عشق ورزی به همسر وفاداری و کمک به همسر در رسیدن به کمال بیان نمود. این مقاله سعی دارد اصول اساسی ارتباط زنان با همسران را معرفی و تبیین نمایند که نقش بسیار موثری در ارتقای سطح کیفی زندگی مشترک و کاهش آسیب‌های اجتماعی ایفا می‌نمایند.

کلید واژه: اصول کاربردی، اصول بنیادی، زنان، روابط، همسران، امام رضا علیه السلام

^۱ طلبه سطح دوحوزه علمیه ی کوثر

مقدمه

روابط زنان با همسران یکی از مهم‌ترین ابعاد زندگی زناشویی است که تاثیر عمیقی بر کیفیت زندگی خانوادگی و اجتماعی دارد. در جوامع معاصر، با تغییرات فرهنگی و اجتماعی چالش‌های متعددی در این روابط به وجود آمده است. بسیاری از زنان با مسائل مختلفی نظیر عدم درک متقابل کمبود ارتباط عاطفی و فشارهای اجتماعی مواجه هستند. در این راستا کلام امام رضا علیه السلام به عنوان یک منبع غنی از آموزه‌های اخلاقی و انسانی می‌تواند راهگشای بسیاری از این چالش‌ها باشد. این مقاله به بررسی اصول روابط زنان با همسران از دیدگاه امام رضا علیه السلام می‌پردازد و سعی دارد تا به تبیین اهمیت این اصول در زندگی زناشویی بپردازد.

تاکنون تحقیقات بسیاری در زمینه خانواده و اصول روابط همسران از نگاه امام رضا نگاشته شده است. از جمله کتاب معجزه صمیمیت که به کوشش زهره اسماعیل بگی و حمیدرضا غلامرضایی در سال ۱۳۸۷ در انتشارات نسل نو اندیش چاپ گشته و و در رابطه با روابط زنان و مردان و روابط همسران در زندگی زناشویی و در ایجاد ارتباطات اجتماعی تبیین شده و همینطور مقالات بسیاری نیز در این زمینه تالیف شده همانند مقاله، سبک زندگی و روابط همسران با یکدیگر در سیره و سخنان امام رضا علیه السلام که به قلم مراد شهگلی، در زمستان ۱۳۹۳، در نشریه اخلاق، چاپ گشته است. و همینطور، مقاله خانواده و روابط همسران از دیدگاه امام رضا علیه السلام، در آذر ۱۳۸۵ در نشریه پاسدار اسلام به چاپ رسیده است. که نقطه تمرکز این مقالات روابط زنان و مردان و رخی از وظایف همسران در خانواده را مطرح کرده‌اند.

در این مقاله سعی شده تبیین دقیق‌تری از این کلام و ارائه اصولی کاربردی برای روابط زناشویی بر مبنای آموزش‌های آن حضرت برای بانوان عزیزمان باشد، که می‌تواند راهگشای بسیاری از چالش‌های موجود در روابط خانوادگی امروز و در تعامل امروزه با شوهران باشد. همینطور تلاش دارد تا با استناد به آموزه‌های امام رضا علیه السلام به ایجاد بستری برای پژوهش‌های آتی در این حوزه کمک نماید.

مفهوم شناسی

در قرآن کریم همسر با واژه‌هایی مثل زوج و صاحب به معنای همسری به کار رفته است و از جایی که تکامل همه موجودات در زوج بودن خلاصه می‌شود واژه زوج را بیشتر به کار برده است مانند سوره مبارکه بقره آیه ۳۵ کلمه زوج در قرآن برای مذکر و مونث با هم استفاده شده است به این معنا که هر چیزی جفت است^۱ مانند

۱. فراهیدی، العین، ج ۶، ص ۱۶۶

کفش که هر لنگه آن زوج است برای دیگری و هر چیزی که شبیه و نزدیک به دیگری و یا ضد دیگری باشد زوج گفته می‌شود.^۱

صاحب در لغت به معنای مالک^۲ همراه همسفر و همنشین^۳ آمده است این واژه در دو آیه از قرآن معنای همسر مورد استفاده قرار گرفته است.^۴ همسر قبل از هر معنایی به معنای همراه همدل و مایه آرامش است امام رضا علیه السلام نیز در کلام خود نقش همسر را ا الفاظی چون زوجه و نساء بیان فرموده‌اند.^۵

جایگاه خانواده از دیدگاه امام رضا علیه السلام

«خانواده» به عنوان هسته اولیه و نهاد اساسی جامعه به شمار می‌رود. جامعه، از خانواده آغاز شده، رشد تدریجی خود را شروع می‌کند و به ارحام نزدیک و دور و سپس به قبیله، امت و شهر و کشور توسعه پیدا می‌کند که یکی از عوامل مهم تشکیل جامعه «همسرخواهی» است. اگر چنین انگیزه‌ای نباشد، شاید جامعه‌ای به نام جامعه انسانی شکل نمی‌گرفت. بنابراین، ریشه طبیعی برای تشکیل جامعه کوچک، همسرخواهی می‌باشد.

از منظر اسلام، هیچ بنایی محبوب‌تر و ارزشمندتر از تشکیل خانواده نیست، و رکن اصیل و اولیه تشکیل خانواده زن و شوهر هستند. در دین اسلام برای اعضای این دو رکن، حقوق، وظایف و آدابی تنظیم شده است که با رعایت و اجرای آنها عشق و دوستی و صفا در بین اعضای خانواده ایجاد می‌شود.

خانواده، نمادی از قلب انسان است که دارای حالات مختلف و محل انوار غیبی فرشتگان است. هرچه قلب در یگانگی مستقرتر باشد، در ارتباط و اتحاد با عالم قدس موفق‌تر است. بنابراین، هرچه در بین خانواده یگانگی اتحاد و وحدت بیشتری وجود داشته باشد، ارتباط‌ها صمیمی‌تر شادی و نشاط بیشتر شده و باعث حرکت به سوی کمال معنوی خواهد شد. امام رضا علیه السلام همانند سایر ائمه اطهار علیه السلام، در اصلاح و ارتقای روابط همسران بیانات ارزشمندی ایراد فرموده‌اند. این احادیث گوهر بار، منشور اخلاقی روابط زوجین را تشکیل می‌دهد. امام رضا می‌فرماید: "اگر درباره ازدواج دستوری از خدا و پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم هم صادر نشده بود، همان فواید اجتماعی که خدا در آن نهاده بود از قبیل نیکی با خویشان و پیوند با بیگانگان کافی بود که خردمند صاحب دل را بدان ترغیب کند و عاقل درست اندیش به آن بشتابد."^۶

۱. راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، ص ۳۸۵

۲. فراهیدی، العین، ج ۳، ص ۱۲۴

۳. ابن منظور، لسان العرب، ج ۱، ص ۵۱۹

۴. معارج، ۱۲

۵. کلینی، الکافی، ج ۵، ص ۳۲۷

۶. طبرسی، مکارم الاخلاق، ج ۱، ص ۴۴۹

امام رضا علیه السلام در حدیث دیگری از ضرورت ازدواج می‌فرماید: "جبرئیل بر پیامبر فرود آمد و گفت: ای محمد! پروردگارت تو را سلام می‌رساند و می‌فرماید دوشیزگان همچون میوه روی درخت هستند. میوه چون برسد، برای آن دارویی جز چیدن نباشد و گرنه بر اثر آفتاب و یا باد خراب می‌شود، دوشیزگان نیز هرگاه به مرحله زنان برسند آنان را دارویی جز شوهر دادن نباشد و گرنه از گمراهی و فساد ایمن نخواهند بود. پس رسول خدا به منبر رفت و مردم را جمع کرد و فرمان خداوند عزوجل را به آنان رساند."^۱

نقش همسری زن

نقش همسری در نگاه امام رضا علیه السلام آنقدر از اهمیت بالایی برخوردار است که ایشان در کلام خود دستیابی به همسر شایسته را مایه سعادت همسر (مرد) دانسته‌اند و در مقابل افتادن در دام همسر ناشایست را مایه گرفتاری می‌دانند و می‌فرمایند:

(وَاعْلَمَنَّ أَنَّ النَّسَاءَ شَتَّى فَمِنْهُنَّ الْغَنِيْمَةُ وَالْغَرَامَةُ وَهِيَ الْمُتَحَبِّبَةُ لِزَوْجِهَا وَالْعَاشِيقَةُ لَهُ وَمِنْهُنَّ الْهَلَالُ إِذَا تَجَلَّى وَمِنْهُنَّ الظَّلَامُ الْحَنْدِيسُ الْمُقَطَّبَةُ فَمَنْ ظَفَرَ بِصَالِحِهِنَّ يَسْعُدُ وَمَنْ وَقَعَ فِي طَالِحِهِنَّ فَقَدْ ابْتَلَى وَ لَيْسَ لَهُ إِتْقَامٌ)

"زنان سه گروه هستند: ۱. غنیمت و این دسته بانوانی هستند که شوهردوستند و به شوهر عشق می‌ورزند.^۲ مانند ماه یکشنبه برای شوهر جلوه می‌کنند (یعنی کم نور و کم فایده‌اند). ۳. مانند شب تار در برابر شوهرند. هر کس به زنی شایسته ظفر یابد، خوشبخت گردد و هر کس در دام ناشایسته افتد، گرفتار شود.^۲ "

بنابراین نقش همسری در کلام امام رضا را می‌توان در دو دسته کلی "اصول کاربردی" و "اصول بنیادی" بررسی نمود:

اصول بنیادی

این دسته شامل اصولی است که به طور مستقیم در رفتار و تعاملات روزمره زنان با همسرانشان قابل اجرا و پیاده سازی هستند. این اصول به بهبود روابط و ایجاد محیطی سالم و محبت آمیز در خانواده کمک می‌کنند.

۱. وفاداری

^۲. مجلسی، بحار الانوار، ج ۱۶، ص ۲۲۳
^۱. الفقه المنسوب الی الامام الرضا علیه السلام، ص ۲۳۴

وفاداری به پیمان و عهد از جمله خصلت‌های فطری نهادینه شده در بشریت می‌باشد. خداوند در قرآن کریم خویشتن را با وفاترین معرفی می‌نماید و می‌فرماید: (.. وَ مَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ يَ مِنْ اللَّهِ ...) «و چه کسی بهتر از خدا به عهد خود وفا خواهد کرد.»^۱

و در ادامه مومنان را به انجام آن فرا می‌خواند: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ...) «ای کسانی که ایمان آورده‌اید به پیمان‌ها وفا کنید.»^۲

از بارز ترین مصداق های وفاداری ، وفاداری زنان در خانواده به همسر است، زیرا موجب حفظ نظام خانواده می‌شود. هدف از وفاداری زن، التزام زن در پیمان زناشویی و پایداری او نسبت به شوهر خود می‌باشد. از دیدگاه امام رضا علیه السلام تمام آراستگی‌های اخلاقی زن در وفاداری او نسبت به شوهرش است چنانکه در سخنی می‌فرماید: (مَا أَفَادَ عَبْدٌ فَايِدَهُ خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ صَالِحِهِ إِذَا رَأَاهَا سَرَّتُهُ وَإِذَا غَابَ عَنْهَا حَفِظَتْهُ فِي نَفْسِهَا وَمَالِهَا) «بزرگترین موهبتی که نصیب بنده خدا می‌گردد، این است که همسر شایسته‌ای داشته باشد، که هرگاه مرد او را می‌بیند شاد شود و در غیاب شوهر حافظ عفت خویش و اموال وی باشد.»^۳

زیرا هر فردی که خود را در موقعیت ازدواج و به عنوان شاکله خانواده قرار می‌دهد، باید متعهد به یک سری از موازین اخلاقی شود و خود را ملزم به رعایت آنها نماید، و در این راه باید بسیاری از رفتارها و اعضا و جوارح خود را مهار کند، تا دچار انحراف و لغزش نشود. به عبارت دیگر باید خود را تربیت کند، و هنگامی که به این میزان از تربیت رسید، اقدام به ازدواج کند زیرا کوچک‌ترین لغزش و خطایی می‌تواند بی‌وفایی محسوب گردد، و باعث ویرانی اساس و پایه زندگی شود. زن در نقش همسری، در خانه حافظ حیثیت و شرف شوهر و امین و امانتدار مال شوهر است. سعی می‌کند در غیاب شوهر آبروی او را حفظ کند، و دارایی خانواده را از صرف‌های بیهوده و اتلاف و دستبرد ایمن دارد.^۴

امام رضا علیه السلام در سخنی به نقل از امام علی علیه السلام زنان وفادار را کارگزاران الهی معرفی می‌کنند و می‌فرماید: (خَيْرُ نِسَائِكُمُ الْخَمْسُ قِيلَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَمَا الْخَمْسُ قَالَ الْهَيْئَةُ اللَّيْنَةُ الْمُؤَاتِيَةُ الَّتِي إِذَا غَضِبَ زَوْجُهَا لَمْ تَكْتَحِلْ بِغُمْضٍ حَتَّى يَرْضَى وَإِذَا غَابَ عَنْهَا زَوْجُهَا حَفِظَتْهُ فِي غَيْبَتِهِ فَتِلْكَ عَامِلٌ مِنْ عُمَّالِ اللَّهِ وَعَامِلُ اللَّهِ لَا يَخِيبُ) «بهترین زنان شما آن زنی است که خوش رفتار و بردبار باشد و هرگاه شوهرش بر وی خشمگین شود، با نظر غضب به شوهرش نگاه نکند تا هنگامی که از وی خوشنود گردد و هرگاه شوهرش از وی غایب شد، حقوق

^۱. توبه، ۱۱

^۲. مائده، ۱

^۳. کلینی، الکافی، ج ۵، ص ۳۲۷، ر.ک: حر عاملی، تفسیر وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، ج ۲۰، ص ۲۲

^۴. قائمی، نقش مادر در تربیت، ص ۱۱

صمیمیت می‌شود، موجب تشویق دیگران برای انجام کارهای خیر و تنبه شخص گناهکار می‌شود. از توصیه‌های ارزشمند امام رضا علیه السلام این است که افراد علاوه بر شکرگزاری از خداوند، از یکدیگر نیز شکرگزاری و تمجید کنند، و محبت خود را بی‌دریغ نثار یکدیگر کنند. مخصوصاً در محیط خانواده این قدرشناسی و تمجید باید بیشتر مد نظر قرار بگیرد.

امام رضا علیه السلام فرمودند :

(مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمُنْعِمَ مِنَ الْمَخْلُوقِينَ ، لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ) «کسی که شکر نعمت مخلوق را ادا نکند، شکر خداوند خالق را ادا ننموده و به جا نیاورده است.»^۱

4. مدارا، سازش، عفو

یکی از ظایف زنان در قبال همسران مدارا و سازش می‌باشد، که سبب دوام و استحکام خانواده است. مدارا و سازگاری هرچند اصلی مهم در روابط بین افراد است، ولی مانند سایر اصول دارای حدود و میزانی است، که نباید از آن تجاوز کرد. سازگاری نیز تا جایی است، که موجب ورود به گناه و بهانه‌ای برای انجام کارهای نادرست نشود. سازگاری نباید از سر ناتوانی باشد، بلکه زنان و همینطور مردان در حین اقتدار با هم مدارا و سازش داشته باشند، و این سازگاری نشان دهنده ضعف نیست، بلکه نمادی از از خود گذشتگی و ایثار است.^۲

و در ادامه از کلیدی‌ترین صفات زندگی مشترک، نقش مهمی را نیز ایفا می‌کند؛ عفو و گذشت می‌باشد؛ که زندگی رنگ صفا به خود می‌گیرد. اما اگر انتقام جویی و کینه توزی اراده شود فضای حاکم بر خانه نفرت و دشمنی خواهد بود. عفو در لغت به معنای ترک چیزی^۳ و صرف نظر کردن از چیزی است که اقتضای نظر و توجه دارد.^۴ امام رضا علیه السلام و را مایه آرامش و سلامتی می‌داند که انسان را در جهت رسیدن به کمال و رشد معنوی و سلامت و آرامش روانی و امنیت خانوادگی و عزت اجتماعی یاری می‌نماید.^۵

امام رضا علیه السلام از رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نقل می‌کنند که آن حضرت فرمود :

(عَلَيْكُمْ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ جَلَّ بَعْتِي بِهَا)^۶

^۱ . عطاردی ، مسند الامام الرضا علیه السلام ، ج ۱ ، ص ۲۲۹

^۲ . پسندیده ، رضایت زناشویی ، ص ۲۱۴ و ۲۱۵

^۳ . احمد ابن فارس ، معجم مقاییس اللغة ، ص ۱۳۱

^۴ . مصطفوی ، التحقيق فی کلمات القرآن الکریم ، ج ۸ ، ص ۱۸۱

^۵ . ابن شعبه حرانی ، تحف العقول ، ص ۴۷۰

^۶ . صدوق ، الامالی ، ص ۳۵۹

«بکوشید تا به مکارم اخلاق تخلق یابید زیرا خداوند مرا برای بسط اخلاق بزرگوارانه مبعوث فرموده است»^۱

در حدیثی از امام رضا علیه السلام به متن ذیل آمده درباره آیه: «پس گذشت کن گذشتی زیبا.» فرمودند «مقصود گذشته بدون مجازات و تندی و سرزنش است^۲ و عرض کردند:»

«هرگز دو گروه با هم رویارویی نشدند مگر اینکه با گذشت‌ترین آنها پیروز شد»^۳

همین‌طور حضرت امام رضا علیه السلام در تفسیر آیه شریفه «فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ» فرمود: «گذشت و عفو بدون منت را صفح جمیل می‌گویند.»^۴

نتیجه گیری

این تحقیق به بررسی اصول روابط زنان با همسران از منظر آموزه‌های امام رضا (ع) پرداخته و سعی دارد تا به تحلیل و تبیین این اصول بپردازد.

تحقیق در این زمینه به دلیل تأثیر عمیق روابط خانوادگی بر سلامت روانی و اجتماعی افراد، به ویژه زنان، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. با توجه به آموزه‌های دینی و فرهنگی، شناخت اصول صحیح روابط می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی خانوادگی و اجتماعی کمک کند. در دنیای معاصر که چالش‌های خانوادگی و اجتماعی به شدت افزایش یافته، توجه به این اصول می‌تواند راهگشای بسیاری از مشکلات باشد.

فرضیه اصلی این تحقیق بر این اساس استوار است که اصول روابط زنان با همسران در آموزه‌های امام رضا (ع) می‌تواند به عنوان یک الگوی مؤثر برای بهبود روابط خانوادگی و ارتقاء سلامت روانی در جامعه امروز مورد استفاده قرار گیرد. این فرضیه بر این باور است که با پیروی از این اصول، می‌توان به روابطی سالم‌تر و پایدارتر دست یافت.

از نتایج اصلی بدست آمده در دو اصل کاربردی و بنیادی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. تأکید بر محبت و احترام: امام رضا (ع) بر اهمیت محبت و احترام متقابل در روابط تأکید دارند. این دو عنصر کلیدی می‌تواند به تقویت پیوندهای خانوادگی و ایجاد فضایی امن و آرام برای اعضای خانواده کمک کند.

^۱. محدث نوری، مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۲۸۳

^۲. دیلمی، اعلام الدین، ص ۳۰۷

^۳. کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۱۰۸

^۴. صدوق، الامالی، ج ۱، ص ۲۹۴

۲. نقش مشاوره و گفتگو: آموزه‌های ایشان نشان می‌دهد که مشاوره و گفتگو در حل مشکلات خانوادگی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این امر نه تنها به درک بهتر یکدیگر کمک می‌کند، بلکه به ایجاد حس همدلی و همفکری در خانواده نیز می‌انجامد.

۳. توجه به حقوق و وظایف: شناخت و رعایت حقوق و وظایف هر یک از طرفین در روابط، به ایجاد تعادل و آرامش در خانواده کمک می‌کند. امام رضا (ع) با تأکید بر این نکته، به اهمیت برقراری عدالت در روابط خانوادگی اشاره دارند.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که آموزه‌های امام رضا (ع) می‌تواند به عنوان یک منبع الهام‌بخش برای بهبود روابط خانوادگی و ارتقاء کیفیت زندگی مورد استفاده قرار گیرد. این آموزه‌ها نه تنها به زنان، بلکه به مردان نیز کمک می‌کند تا درک بهتری از نقش خود در خانواده داشته باشند. ارائه راهکارهای عملی بر اساس آموزه‌های ایشان می‌تواند به بهبود روابط کمک کند. این راهکارها می‌تواند شامل برگزاری جلسات مشاوره خانوادگی، آموزش مهارت‌های ارتباطی و تقویت روحیه همکاری و همدلی در خانواده باشد.

یکی از کاستی‌های تحقیق، محدودیت منابع و متون موجود در زمینه روابط زنان با همسران از دیدگاه امام رضا (ع) است که ممکن است به جامعیت تحقیق آسیب بزند. این محدودیت می‌تواند به عدم پوشش کامل ابعاد مختلف موضوع منجر شود.

برای تأیید نتایج، نیاز به انجام تحقیقات میدانی و بررسی تجربیات واقعی زنان در روابط خانوادگی وجود دارد. این تحقیقات می‌تواند به غنای بیشتر نتایج و ارائه راهکارهای عملی‌تر کمک کند.

تحقیق حاضر نشان می‌دهد که اصول روابط زنان با همسران از دیدگاه امام رضا (ع) می‌تواند به عنوان یک الگوی مؤثر در بهبود روابط خانوادگی و ارتقاء سلامت روانی در جامعه امروز مورد استفاده قرار گیرد. با این حال، نیاز به تحقیقات بیشتر و بررسی تجربیات واقعی زنان در این زمینه احساس می‌شود تا بتوان به نتایج جامع‌تری دست یافت. این تحقیق می‌تواند به عنوان یک نقطه شروع برای پژوهش‌های آینده در این حوزه مورد استفاده قرار گیرد و به ارتقاء کیفیت زندگی خانوادگی در جامعه کمک نماید.

فهرست منابع

*قران کریم .ترجمه عبدالحمید آیتی

۱. الفقه المنسوب الى الامام الرضا عليه السلام .مؤسسه آل البيت عليهم السلام. مشهد . ۱۴۰۶ق
۲. ابن بابويه.محمد بن علی .عیون الاخبارالرضا علیه السلام.محقق:مهدی لاجوردی .نشر جهان .تهران ۱۳۷۸ق-
۳. همان .علل الشرایع .چاپ اول قم دآوری ۱۳۸۶ش
۴. ابن منظور .محمد بن مکرم .لسان العرب .چاپ سوم دارصادر .بیروت .۱۴۱۴ق
۵. ابن شعبه حرانی .حسن بن علی .تحف العقول .تحقیق:علی اکبر غفاری.قم.جامعه مدرسین.۱۴۰۴ق
۶. اربلی .علی بن عیسی .کشف الغمه فی معرفه الایمه.تحقیق:سید هاشم رسولی محلاتی .نشر بنی هاشمی .تبریز .۱۳۸۱ق
۷. پاکتچی .احمد .ابعاد شخصیت و زندگی حضرت امام رضا علیه السلام.چاپ اول .انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام.تهران .۱۳۹۲ق
۸. پسندیده.عباس .رضایت از زناشویی .چاپ اول .قم . دارالحديث .۱۳۹۱ش
۹. دیلمی .حسن بن ابی الحسن .اعلام الدین.قم. مؤسسه آل البيت عليهم السلام .۱۴۰۸ق
۱۰. جوادی آملی .عبدالله.تفسیر موضوعی قران کریم(جامعه در قران).چاپ سوم قم .نشر اسرا ۱۳۸۹ش
۱۱. جوادی املی .عبدالله .تفسیر انسان به انسان .چاپ ۵قم.نشر اسرا .۱۳۸۹ش
۱۲. حر بن عاملی .محمد بن حسن .تفصیل وسایل الشیعه الی تحصیل مسایل الشریعه.قم .مؤسسه آل البيت عليهم السلام .۱۴۰۹ق
۱۳. راغب اصفهانی .حسین بن محمد .المفردات فی غریب القران .صفوان عدنان داوودی.دمشق بیروت. دارالعلم الدارالشامیه .۱۴۱۲ق
۱۴. شیخ حسن .مکارم الاخلاق .چاپ چهارم .قم .شریف رضی .۱۳۷۰
۱۵. طبرسی .ابوعلی فضل بن حسن.مشکاه الانوار .حیدریه .نجف اشرف .۱۳۸۵
۱۶. العطاردی.عزیزالله .مسند الامام الرضا .الطبعة الثانية .بیروت .دارالصفوه .۱۴۱۳ق
۱۷. کلینی .محمد بن یعقوب .الكافی .محقق:علی اکبر غفاری .محمد آخوندی .تهران .دارالکتب الاسلامیه .۱۴۰۷ق

۱۸. فراهیدی. خلیل بن احمد. العین. چاپ دوم. قم. انتشارات هجرت. ۱۴۱۰ ق
۱۹. قایمی. علی. نقش مادر در تربیت. تهران. انتشارات امیری. بی تا
۲۰. مجلسی. محمدباقر بن محمدتقی. بحار الانوار. بیروت. دار احیا التراث العربی. ۱۴۰۳ ق
۲۱. مصطفوی. حسن. التحقیق فی کلمات القرآن. تهران. نشر کتاب. ۱۳۶۰ ق
۲۲. نوری. حسین بن محمد تقی. مستدرک الوسائل ومستنبط المسایل. قم. موسسه آل البيت عليهم السلام. ۱۴۰۸ ق